

Inspektion av Polismyndigheten i Södermanlands län, Polisområde Mitt, arresten Katrineholm den 12 november 2014

På uppdrag av justitieombudsmannen Cecilia Renfors genomförde föredragandena Elisabeth Sjöblom och Ellen Ringqvist (protokollförare) den 12 november 2014 en föranmäld inspektion av arresten i Katrineholm.

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan (national preventive mechanism, NPM) enligt det fakultativa (frivilliga) protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Inspektionens genomförande

Inspektionen inleddes med att verksamheten presenterades av arrestföreståndaren, kommissarien Peter Göransson. Därefter visades JO:s personal runt i arrestlokaler. Efter rundvandringen genomfördes samtal med en anställd och en intagen. JO:s medarbetare gick översiktligt igenom omhändertagande- och arrestantblad samt tillsynsblad. Inspektionen avslutades med en genomgång av iakttagelserna med Peter Göransson.

Iakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Organisation m.m.

Arresten i Katrineholm byggdes 1984 och har sedan dess endast genomgått mindre renoveringar, t.ex. byte av mattor och lås till celldörrarna. Arresten är öppen dygnet runt och har fem tillnyktrings- och åtta anhållningsceller. I Katrineholm finns det inte någon tillnyktringsenhet. Vid inspektionstillfället fanns det två intagna i arresten.

Förmansprovning av frihetsberövade personer görs på distans av det biträdande vakthavande befälet vid länskommunikationscentralen i Eskilstuna. Provningen görs via telefon och en monitor som är kopplad till en kamera i arrestintaget. Det är ovanligt att den som gör provningen samtalar direkt med den frihetsberövade.

Polismyndigheten utförde i november 2013 en egenkontroll av arresten i Katrineholm. Varken Rikspolisstyrelsens fastighetsenhet eller Arbetsmiljöverket har sedan 2008 utfört någon kontroll av arresten.

Bemanning

Arresten bemannas dygnet runt av arrestvakter anställda vid polismyndigheten och/eller väktare från bolaget Smart Bevakning som polismyndigheten har avtal med. Arresten har en fast anställd, en vikare (som numera arbetar som stationsvakt) och cirka tio timanställda arrestvakter. Könsfördelningen är jämn. Normalt tjänstgör en arrestvakt ensam. Stationsvakten eller annan personal bistår dock när en celldörr ska öppnas. Inför helger när det finns risk för att fler än vanligt blir intagna i arresten (t.ex. juldagen) tjänstgör två arrestvakter. Polispersonal bistår i arresten vid behov. Enligt arrestföreståndaren är det svårt att nå ut med information till de timanställda arrestvakterna eftersom det inte finns några regelbundna möten med denna grupp.

Arrestpersonalen och väktarna får gå en utbildning under tre dagar som leds av polismyndigheten i samarbete med ambulanspersonal och räddningstjänsten. Utbildningen innefattar bl.a. relevant lagstiftning och akutsjukvård. Nyanställda får även gå några arbetspass bredvid ordinarie personal för att lära sig lokala rutiner. Arrestvakterna har ofta arbetserfarenhet från Regionsjukhuset Karsudden, vilket gör att de har ett säkerhetstänk och är vana att arbeta med människor. Arrestvakterna är obeväpnade men bär larm.

Skriftliga rutiner för arrestverksamheten finns i en pärm i arrestvakternas utrymme.

Vid samtal med arrestvakten framkom att det i praktiken endast är tillsynen av de intagna som han utför ensam. När en cell ska öppnas är man alltid två personer. Han uppgav även att han hinner med det som ska göras, t.ex. att ta ut de intagna på rastgården varje dag.

Inskrivning

Arresten har ett kameraövervakat arrestintag som ligger i direkt anslutning till ett garage. Män avvisiteras i arrestintaget medan kvinnor avvisiteras av kvinnlig personal i en cell.

Personer omhändertagna med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) kan placeras i en korridor eller i ett förhörssrum i avvaktan på transport till ett LVU-hem. Enligt arrestföreståndaren har det under den tid han tjänstgjort inte förekommit att någon person som varit omhändertagen med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) har placerats i arresten i väntan på transport. Personer som är förvarstagna med stöd av utlänningslagen (2005:716) ska i normalfallet placeras i arresterna i Eskilstuna eller Nyköping. Om det skulle bli aktuellt att ta in en sådan person i Katrineholm placeras han eller hon i en anhållningscell.

Om en underårig har omhändertagits med stöd av lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) och är för stökig för att kunna åka hem placeras han eller hon i en tillnyktringscell. Om den underårige däremot kan åka hem placeras han eller hon tillfälligtvis i ett förhörssrum i närvaro av personal.

Celler, materiella förhållanden m.m.

I anslutning till arrestintaget finns en alkov med en väggfast bänk. Den kan användas när polisen tar in flera frihetsberövade samtidigt. En frihetsberövad lämnas aldrig ensam där.

Cellerna är placerade längs en kameraövervakad korridor. I korridoren finns dusch och toalett. Utrustningen i en tillnyktringscell består av en väggfast brits, galonmadrass och en vattenautomat. Fönstren saknar persienner och vetter mot en innergård dit endast polisanställda har tillträde. I anhållningscellerna finns även ett bord och en stol. Fönstren har nedfällna persienner som inte går att reglera inifrån. Persiennerna släpper in minimalt med ljus. Utanför finns en bakgård med parkeringsplats och ett boningshus mittemot. Belysningen i cellerna regleras utifrån och det finns nattbelysning. De intagna får ha släckt på natten om de vill men arrestvakten tänder vid tillsyn.

Det är ovanligt med dubbelbeläggning av celler.

Enligt arrestföreståndaren är branddetektorerna i cellerna en säkerhetsrisk eftersom skydden för dessa är skadade i flera celler och de går att nå om man står på britsen. En upphandling för att byta ut branddetektorerna har påbörjats.

Cellerna städas efter varje intagen och saneras vid befarad smitta. Filtar och kuddar tvättas efter varje intagen. Kläder, böcker och tidningar finns för utlåning. Intagna serveras uppvärmda färdigrätter och frukost som bereds av arrestvakterna. Precis utanför arrestområdet finns en hjärtstartare. En rullstol finns också att tillgå.

Vid rundvandringen noterades att det fanns lite klotter (ristat) i cellerna, men att lokalerna i övrigt höll god standard.

En intagen sade att han upplevde cellen som ”för djävlig, obehaglig”; det är ristat i väggarna och han kan inte se ut eftersom persiennerna är nedfällna. Han ansåg inte heller att frukosten var särskilt bra; två smörgåsar med tre skivor ost. Det var också för lång tid mellan frukosten och lunchen. Ingen hade frågat honom hur han mådde. När han bett att få tala med någon för att han inte mådde bra fick han komma ut på rastgården.

Möjlighet till daglig utomhusvistelse

Arresten har en rastgård på cirka 15 kvadratmeter. Tre av väggarna följer arrestbyggnadens huskropp medan den fjärde utgörs av träplank som det inte går att se ut eller in genom. Taket har skydd mot nederbörd och medger ljusinsläpp. Rökning är tillåten på rastgården. Intagna under 18 år får dock inte röka enligt arrestvakten.

Information om rättigheter

Rikspolisstyrelsen tog 2008, tillsammans med Riksåklagaren fram ett informationsblad på 43 olika språk för gripna och anhållna med information om intagnas rättigheter i samband med frihetsberövandet. Informationsbladet, på både svenska och engelska, är uppsatt på väggen i arrestintaget. Vid behov kan informationsbladet skrivas ut på andra språk.

Arrestföreståndaren uppgav att det inte finns någon rutin för att dela ut informationsbladet och att han inte tror att alla intagna får det. I de fall då den muntliga informationen av olika skäl inte når fram till den intagne får han eller hon i vart fall ett informationsblad. Det är det biträdande vakthavande befälet som ska se till att den intagne får informationsbladet och dokumentera att detta har skett. I praktiken är det arrestvakten eller den utredande polisen som lämnar informationsbladet så snart den intagne är mottaglig för information. En handling med rubriken Intagningssamtal är framtagen som en checklista för att säkerställa kvaliteten i arbetet, bland annat att informationen har lämnats.

Det finns en rutin för att informera intagna om rätten till utomhusvistelse.

Vid samtal med arrestvakten framkom att han bistår polisen vid avvisitering av intagna och fyller i handlingen Intagningssamtal. De intagna får informationsbladet. Dokumentationen av detta har brustit men de kommer bli mer noggranna nu. Vidare framkom att han informerar de intagna om hygienartiklar, dusch och rastgård. Han förutsätter att även de andra arrestvakterna gör det eftersom det ingår i arbetsuppgifterna. Att information lämnats dokumenteras inte.

Vid samtal med en intagen kom det fram att han inte trodde att han fick någon information om sina rättigheter när han togs in kvällen innan. Han trodde inte heller att han hade fått information om dusch och hygienartiklar eller om rastgården. Informationsbladet fick han i samband med frukosten. Han noterade att det fanns en dusch dagen efter han tagits in. Han fick kännedom om rastgården först när han mätte så dåligt att han fick komma ut.

Underrättelse till närstående m.m.

Det finns en rutin för att tillfråga omhändertagna och gripna/anhållna om de vill att någon anhörig ska kontaktas. Det är normalt arrestvakten eller den ingripande polisen som gör det i samband med att den intagne tillfrågas om sjukdomar och skador. Arrestföreståndaren uppgav att rutinen efterlevs men att dokumentationen brister. Vid nästa arbetsplatsträff kommer han att påtala att detta ska dokumenteras på handlingen Intagningssamtal eller på tillsynsbladet.

När en underårig har omhändertagits med stöd av LOB kontaktar den ingripande patrullen eller det biträdande vakthavande befälet socialtjänsten och/eller vårdnadshavarna. Att detta har skett dokumenteras på omhändertagandebladet.

Det biträdande vakthavande befälet ansvarar för att underrättelse sker till konsulat m.m. när en utländsk medborgare har frihetsberövats.

Tillsyn

Tillsyn av intagna sker genom en större lucka på celldörren. Gripna och anhållna ses normalt till varje timme medan berusade personer ses till var femtonde minut. Tillsynen dokumenteras på ett tillsynsblad som förvaras i arrestvakternas utrymme. Beslut om utökad tillsyn fattas av det biträdande vakthavande befälet i Eskilstuna.

Hälso- och sjukvård

Förskrivna läkemedel fördelas i plastmuggar och delas ut av arrestpersonalen efter beslut av det biträdande vakthavande befälet och efter kontroll med sjukvården. Arrestvakten signerar på en särskild läkemedelslista att läkemedlet har delats ut. Det förekommer att polisen hämtar läkemedel på sjukhuset. Arresten har ett bra samarbete med sjukhuset i Katrineholm men i de fall en intagen har fått läkemedel förskrivet i ett annat landsting kan det bli problem att få förskrivningen bekräftad av hälso- och sjukvården.

Det finns inga särskilda rutiner för intagna med diabetes eller andra kroniska sjukdomar. Enligt arrestvakten skulle det vara bra om man hade tillgång till en jourtjänstgörande sjuksköterska i arresten.

Granskning av handlingar

Vid den översiktliga granskningen av tillsynsblad över personer omhändertagna för berusning kom det fram att de intagnas status under flera timmar i sträck noterats som "ligger". Vidare framgick att det i ett antal fall gått längre tid än en timme (upp till 2 timmar och 30 minuter) mellan tillsynstillfällena av gripna och anhållna.

Slutgenomgång

Genomgången inleddes med att JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen. Arrestföreståndaren anförde bl.a. följande.

Persiennerna i anhållningscellerna kan troligen vinklas så att det kommer in mer dagsljus i cellerna. Att tillnyktringscellerna saknar persienner påverkar inte hur varmt det blir på sommaren eftersom det inte faller något direkt solljus på cellerna.

Det finns ingen åldersgräns när det gäller rökning på rastgården. Han kommer att uppmärksamma arrestvakterna på det.

Det kommer att införas en rutin för dokumentation av att intagna fått informationsbladet om rättigheter och att de tillfrågats om närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Arrestpersonalen kommer att uppmärksammas på att de ska föra noggrannare noteringar på tillsynsbladet om de intagnas status.

Vid protokollet

Ellen Ringqvist

Justeras den 17 december 2014

Elisabeth Sjöblom

Uttalanden

Jag har tagit del av protokollet, som föranleder följande uttalanden från min sida.

I protokollet redogörs för den bristfälliga standarden i fråga om ljusinsläpp i anhöllningscellerna. Enligt 1 § kungörelsen (1958:215) med vissa föreskrifter om häkten och polisarrestorer ska förvaringsrum i polisarrest fylla skäligen anspråk på sundhet. Enligt 2 § första stycket ska förvaringsrummet vara anordnat så att obehörigas insyn förhindras och vara försedd med ett fönster som är så inrättat att rummet erhåller god dager. Det är angeläget att polismyndigheten vidtar åtgärder för att öka ljusinsläppet i anhöllningscellerna.

Med anledning av vad som kommit fram om att gripna och anhållna får information om sina rättigheter först när de bedöms vara mottagliga för den vill jag framföra följande. Jag har i beslut den 18 juni 2014 (JO 2014/15 s. 104, dnr 2572-2013) uttalat mig om den information om rättigheter och om verkställighetens innebörd som ska ges till intagna i polisarrest. Beslutet rör information både till personer som är frihetsberövade på grund av brott och till andra, exempelvis personer som är omhändertagna på grund av berusning eller ordningsstörning. I beslutet har jag bl.a. uttalat att det är viktigt att den enskilde ges tid till att ta till sig informationen och att den lämnas i så nära anslutning till frihetsberövandet som möjligt; senast i samband med att den frihetsberövade blir intagen i arresten (se 2 § häktesförordningen).

Polismyndigheten måste omgående säkerställa att det finns en rutin som innebär att information om rättigheter lämnas senast i samband med att den enskilde tas in i arresten. Det bör även dokumenteras att information lämnats.

Av protokollet framgår att de intagnas status vid tillsyn under flera timmar i sträck endast registrerats som "ligger". För att i efterhand kunna granska vad som hänt en intagen är det viktigt att noteringen är mer detaljerad, t.ex. att det framgår om den intagne ligger på rygg, mage, eller på vänster eller höger sida. Det har också betydelse för övrig personal som har del i tillsynen av den intagne. Polismyndigheten har angett att de som tjänstgör i arresten kommer att bli uppmärksammade på att de ska föra noggrannare noteringar på tillsynsbladet om de intagnas status. Jag förutsätter att myndigheten säkerställer att det finns en rutin för dokumentation av intagnas status i nyss nämnda avseenden.

Jag noterar även att det av protokollet framgår att det kan dröja upp till 2 timmar och 30 minuter mellan tillsynstillfällena av gripna/anhållna. Det är inte acceptabelt och jag utgår från att polismyndigheten ser till att de intagna får regelmässig tillsyn.

I övrigt föranleder protokollet inte några uttalanden från min sida.

Cecilia Renfors

2014-12-17